ޤުރުއާނުގެ ތަފްސީރު (75)

ޑރ. އަބްދުއްސައްތާރު އަބްދުއްރަޙްމާން

(ސެޕްޓެމްބަރ2012ގެ ދަރުމަވާ ގެތާ)

އިކްރިމާ، އިބްނު ޢައްބާސްގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އިބްނު ޢައްބާސް ވިދާޅުވިއެވެ. ސަޙާބާއި ބަޔަކު ވަފާތްވެ އިތުރު އަހަރާގެތުން ބައިތުލް މަޤްދިސާއި ދިމާއަށް ކުރިމަތިލައްވައިގެން ހުންނަވައި ނަމާދުކޮށް ނިމިވަޑައިގެން ވަތި ބަޔަކަށްޖެހިވަޑައިގެން ހުންނަވައި ދުޢާކުރައްވަމެވެ. ދެން މާތް ﷲ މިއާޔަތް އެބަހީ: ޤިބްލަ ބަދަލުކުރެއްވިކަން ބަޔާންކުރައްވައިފައިވާ އާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. (ތަފްސީރު އިބްނު ކަޘީރު 287/1) އަލްއިމާމުލް ޤުރްޠުބީވެސް ބުނެވިވަޑައިގެންނެވި މިއާޔަތުގެ މިބައިގެ އެބަހީ: ﴿تَقَلُّبَ وَجْهِكَ﴾ގެ މުރާދަކީ މައްޗަށް ބައްލަވާން ކަމުގެއެވެ. (ތަފްސީރުލް ޤުރްޠުބީ 154/2)

﴿شَطْرَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ﴾ މާނައީ: "އަލްމަސްޖިދުލް ޙަރާމާއި ދިމާއަށް"

އަލްއިމާމުލް ޤުރްޠުބީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. شَطْرُ އެބަހީ: ދިމާ މިމާނައިވެސް ބޭނުން ކުރެވިފައިވެއެވެ. މިއާޔަތުގައި އެވަނީ މިމާނަގައި ބޭނުންކުރެވިފައެވެ. އަދި شَطْرُ ދެބައިކުރި އެއްބައިގެ މާނަގައިވެސް ބޭނުން ކުރެވެއެވެ. އަންނަނިވި ޙަދީޘްގައި އެވަނީ މިމާނަގައި ބޭނުންކުރެވިފައެވެ. الطُّهُورُ شَطْرُ الْإِيْمَانَ (صحيح مسلم 223) މާނައީ "ސާފުތާހިރު ކަމަކީ އީމާން ކަމުގެ ދެބައިކުރި އެއްބައެވެ." އަދި ބަކަރީގެ އެއްވަރެއްގެ ނިޞްފުމަ އާގެ އަނަވަރެއްގެ ނިޞްފު ބަކަރިއަށް شَطْرٌ ގެ ޙަލްޤު ބޭނުން ކުރެއެވެ. އަދި ބައްޓާއި ދުރުގައި އުޅޭމީހާއަށް شَاطِرُ ބޭނުން ކުރެއެވެ. (مفردات القرآن للإمام الراغب الاصفهاني 538-539 وانظر تفسير القرطبي 155/2)

އަލްއިމާމުލް ޤުރްޠުބީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ދަންނަބޭކަލުން އެއްބަސްވެވަޑައިގެންނަވާފައިވާ ކޮޅުގައި ދުނިޔޭގެ ކޮންމެ ތަނެއްގައި ބަޔަކު އުޅުނަސް އެބައެއްގެ ޤިބްލަ އަކީ އަލްކަޢުބާއެވެ. އަދި ހުރިހާ ދަންނަ ބޭކަލުން އެއްބަސްވެވަޑައިގެންނެވި ގޮތުގައި ޤިބްލަ ފެންނަ ހިސާބުގައި ހުރެ ނަމާދުކުރާ މީހާގެ މައްޗަށް ފެނުނުހިސާބުގައި އަލްކަޢުބާއާއި ދިމާއަށް ކުރިމަތިލާނެވެ. އަދި ގެފުޅު ފެންނަ ހިސާބުގައި ހުރި ނަމާދުކުރާ މީހާ ގެފުޅު ނުފެން ހިސާބުގައިވާ ކުރިމަތިލައިގެން ހުރި ނަމާދުކުރާކޮންމެނަމަ އެފަދަ މީހެއްގެ ނަމާދު ބާޠިލް ނުވާނެއެވެ. އެފަދަ މީހާގެ އެނަމާދު އިޢާދަކުރަންޖެހޭނުހުއްޓެވެ.

މިވާހަކަ މިގޮތަށް ބަޔާންކުރައްވާފައިވަނީ އަޑު އުފުރާއެވެ. އަދިވެސް ދަންނަބޭކަލުން އެއްބަސްވެވަޑައިގެންފައިވާ ގޮތުގައި ގެފުޅު ނުފެންނަ ހިސާބުގައިހުރި ނަމާދުކުރާ މީހާ ކުރިމަތިލާންޖެހޭނީ ގެފުޅުހުރި ފަރާތަށެވެ. އަދިވެސް އަލްއިމާމުލް ޤުރްޠުބީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ގެފުޅު ކައިރިގައި އިންސާނާ ގެފުޅާއި ދިމާއަށް ކުރިމަތިލުން ހުއްޓެވެ. އެއީ ޤިޔާސް ހުރުމުގެ ނިޝާނެއްގައި ގެފުޅަށް ބަލާލާ ހުޅަނގަކަށެވެ. އަޖާއިބު ދުނިޔަ ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. ގެފުޅާއި ދިމާއަށް ބަލާލިޔަސް ފުދޭކަމެވެ. (ތަފްސީރުލް ޤުރްޠުބީ 156/2) ނަމަވެސް ފަހުން މި ބާޒާރުކުރެވެން ވާހަކައަކީ އެއްވެސް ދަލީލެއްގެ މައްޗަށް ބިނާވެފައިވާ

ވާހަކައަށްކަމަށް އެގޮތަށް ނުދެވެ. والله أعلم.

އަލްއިމާމުލް ޤުރްޠުބީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. މިއާޔަތަކީ އަލްއިމާމު މާލިކާއި އަބޫޙަނީފާގެ ނަޒަރިއްޔާއާ އެއްގޮތަށް ވިދާޅުވާ ބައެއް ޢުލަމާއުންނަށް ވާޟިޙު ދަލީލެކެވެ. އެއީ ނަމާދުކުރާ މީހާ ބަލަހައްޓަނީ ކުރިމަތިން އޭނާގެ ކިބުލައާ ދިމާއަށެވެ. ސަޖިދަކުރާ ތަނަކަށް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް އަލްއިމާމުއް ޝާފިޢީއާއި އަލްއިމާމު އަޙުމަދާއި އަލްއިމާމުއް ޝާފިޢީ ވިދާޅުވެފައިވާ ނަމާދުކުރާ މީހާއަށް މުސްތަޙައްބު ސަޖިދަޔާ އާދޭ ސަޖިދަކުރާތަނަށް ބަލަހައްޓައިގެން ހުރުމެވެ. شريك القاضي ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ނަމާދު ކުރާއިރު ޤިޔާމުގައި ހުންނައިރު ބަލާހުރީ ސަޖިދަ ކުރާ ތަނަށެވެ. ރުކޫޢުގައި އޮންނައިރު ބަލާހުރީ ފައިގެ ދެފައި ހުރި ތަނަށެވެ. ސަޖިދައިގައި އޮންނައިރު ބަލާހުރީ ނޭފަތުގެ ކޮޅު ތަނަށެވެ. އިށީނދެ އިންނައިރު ބަލާހުރީ އުނގަށެވެ. (ތަފްސީރުލް ޤުރްޠުބީ 156/2)

ޝުރައިޙާ ބިންތު މުސްތިރު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންގަނޑު ނަމާދު ކުރަމުން ދިޔައިރު ބަލަހައްޓައިގެން ހުރީ ސަޖިދަކުރާ ތަނަށެވެ. ތިމަންގަނޑު ކުރިމަތީގައި އަލިފާނެއް ހުރެއެވެ. ސަޙާބީއްޔާ އިމްރާނު ބިން ޙުޞައިނު ނަމާދުކުރައްވަމުން ގެންދަވައި ބަލަހައްޓަވައިގެން ހުންނެވީއެވެ.

މިއަޙްކާމް އިބްނު ކަޘީރު ބާޔާ ދޭ ތަފްސީރުގައި ބަޔާންކޮށްދީފައިވެއެވެ. މިއާޔަތަކީ އަލްބަޤަރާއާ ދިމާލަށް ނަމާދުކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވި އިބްނު ކަޘީރު ވަޙީގެ ކާއިނާތުގެ ދާއިރާއެވެ. މިއާޔަތުގެ ބަޔާންކުރާ އެއްވެސް އަޙްކާމުތަކެއް ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. (ތަފްސީރު އިބްނު ކަޘީރު 288/1)

﴿ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ ﴾ މާނައީ: "އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުންނަށް ފޮތް ދެއްވުނު ބައެއް ދަންނަހުއެވެ!"

މިއާޔަތުގައި ފޮތްދެއްވުނު މީހުންގެ މުރާދަކީ ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންނެވެ.

﴿ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ ﴾ މާނައީ: "އެމީހުންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ހަޟްރަތުން އައި ޙައްޤު ކަމުގައި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ދަންނަހުއެވެ." އަބައި: ބައިތުލް މަގްދިސްއިން ގެރަކަން ޤިބުލަ ބަދަލުވުމަކީ ޙައްޤުކަމާ ޙައްޤު ޙަޤީ ޙައްޤުތަކެއްކަން އެމީހުންނަށް އެނގޭއެވެ.

ސިފާތަކީ އެމީހުންނަށް (އަހުލު ކިތާބީންނަށް) އެކަން އެގޭނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ އެއީ ޤިބްލަ ބަދަލުކުރާނެ ކަމުގެ ވާހަކަ އެމީހުންގެ ފޮތްތަކުގައި އަދި ޔަހޫދީންގެ ކަނޑައެޅިގެން އެނގޭކަމަށް ނުވެއެވެ. ޖަވާބަކީ މުޙައްމަދުގެ ޞިފަތާއި ބަރަކާތް ރަސޫލުލާހު އެމީހުންގެ ފޮތްތަކުގައި ވެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އަދުލު ކުރައްވަނީވެސް

ބަޔާންކުރަމުން ދަރުސް ދެއްވުނުކަން ބައްޕާފުޅުގެ މިޤިބުލަޔާ ޒަމާނު އެމީހުން ދެރުމަތުގެ މުޙައްމަދުގެ ޤިބުލަ ބަދަލުވެވަޑައިގަންނަވާނެކަން އެމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ. (ތަފްސީރުލް ޤުރްޠުބީ 156/2)

﴿ وَمَا ٱللَّهُ بِغَـٰفِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴾ މާނައީ: "ދަންނާށެވެ! އެމީހުންގެ ޢަމަލު ތަކާމެދު މާތް الله ގާފިލުވެ ވޮޑިގެން ނުވެއެވެ." އިބްނު ޢާމިރު އާއި ޙަމްޒާ އާއި ކިސާއީގެ ޤިރާއަތުގައި تاء އާއި އެކުގައެވެ. އެބައި: (وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ) މާނައީ: އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! ދަންނާށެވެ. ތިޔަބައި މީހުން ޙަރަކާތްތެރިވާ ޢަމަލުތަކާމެދު މާތް الله ގާފިލުވެ ވޮޑިގެން ނުވެއެވެ. (ތަފްސީރުލް ޤުރްޠުބީ 157/2)

﴿ وَلَئِنْ أَتَيْتَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ بِكُلِّ ءَايَةٍ مَّا تَبِعُوا۟ قِبْلَتَكَ ۚ وَمَآ أَنتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ ۚ وَمَا بَعْضُهُم بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ ۚ وَلَئِنِ ٱتَّبَعْتَ أَهْوَآءَهُم مِّنۢ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ ٱلْعِلْمِ ۙ إِنَّكَ إِذًا لَّمِنَ ٱلظَّـٰلِمِينَ ١٤٥ ﴾ البقرة: ١٤٥

މާނައީ: "އަދި ކަލޭގެފާނު ފޮތުގެ އަހުލުވެރިންނަށް ހެކިތަކެއް ގެނެސްދެއްވިނަމަވެސް ކަލޭގެފާނުގެ ޤިބުލަ ކަލޭގެފާނުގެ ޤިބުލަ އެބައިމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ ޤިބުލައަކަށް ތަބާވާކަށް ނުވެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ޤިބުލައަކަށް ތަބާވާ ކަލޭގެފާނު ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބައެއްގެ ޤިބުލައަށް ތަބާވާކަށް ނުވެއެވެ. އަދި ޢިލްމު ކަލޭގެފާނަށް އައުމަށްފަހު އެމީހުންގެ ހިތްޖެހުންތަކަށް ތަބާވެއްޖެނަމަ ފަހެ ކަލޭގެފާނު އަނިޔާވެރިންގެ ތެރެއިން ވާނެއެވެ.

ކަލާނގެފާނުން ވާނީ اللهގެ ރަސޫލާދެކެމުން
އިތުރު ޙަސަދަވެރިކަމުގެ ސަބަބުން
އަބަދުވެސް އެއްބަސްވެވޭނެ ހަމަހަމަ
ވަޒަން ނުކުރާނެ ކަމަށް ކަލާނގެފާނު
ވަޙީ ކޮށްދެއްވާފައިވާ އެކަމާ ބެހޭ
ޚަބަރު ދެއްވައިފިއެވެ."

﴿ وَلَئِنۡ أَتَيۡتَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ بِكُلِّ ءَايَةٖ مَّا تَبِعُواْ قِبۡلَتَكَ ﴾ މާނައީ:
"އަދި ޔަހޫދީ އަދި ނަޞާރާއިން
ކިތަންމެ ގިނަ ހެކިތައް ކަލާނގެފާނު
ފޮނުއްވިޔަސް ދެކޭއިރުވެސް އެބައިމީހުން
ކަލާނގެފާނުގެ ޤިބުލައަށް ތަބާ
ނުވާނެއެވެ."

އޭގެ ސަބަބަކީ އެމީހުން
ކާފިރުންނަށް ވާތީވެ. އަދި އެމީހުން
ބައްޓަ ޙަޤީޤަތުގެ ވެސް އެމީހުން އެއަށް
އިންކާރުކުރާތީ ވެސް. މިގޮ އެމީހުންނަށް
ދަލީލުތަކާއި ހުއްޖަތަކެއް ވެސް ފައިދާކުރާނެ
ނަތީޖާއެއް ނުވާނެ.

قِبْلَةٌ ގެ جمع އަކީ قِبَلٌ އެވެ.
قَبَلاَتٌ قِبْلاَتٌ ވެސް ބޭނުން ކުރެވެއެވެ.
(اُنْظُرْ تفسير القرطبى 157/2)

﴿ مَّا تَبِعُواْ قِبۡلَتَكَ ﴾ މާނައީ:
"އެމީހުން ކަލާނގެފާނުގެ ޤިބުލައަށް
ތަބާވުމެއް ނުވާނެއެވެ." އަލްއިމާމު
އާލޫސީ މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މިއީ ހުރިހާ
ޤައުލެކެވެ. (ތަފްސީރު އާލޫސީ 16/2)

﴿ وَمَآ أَنتَ بِتَابِعٖ قِبۡلَتَهُمۡ ﴾ މާނައީ:
"އަދި އެމީހުންގެ ޤިބުލައަށް ތަބާވެ
ވަޑައިގަންނަވާ ބޭކަލަކު ނުވަތައި

ކަލާނގެފާނުވެސް ވަޑައި ނުގަންނަވާނެއެވެ."
އަލްއިމާމު ޝައުކާނީ މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.
މިޤައުލު ހަމައަށް ފަހަރެއް. ނަމަވެސް
އޭގައި އަރަބީގެ ފަހުގެ ބަސް އަކުރު
ވާނެއެވެ. އެބަހީ: ކަލާނގެފާނު އެމީހުންގެ
(ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންގެ) ޤިބުލައަށް
ތަބާވުމަކީ ނުވާނެކަމެވެ! (ތަފްސީރު
ޤުރްޠުބީ 157/2) الإمام ابن جرير
الطبرى މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ޔަހޫދީން
އެމީހުންގެ އަޅުކަންކުރާ ގިބުލައާއި ތަބާވުމަށް
ބައިތުލްމަޤްދިސް ތަރައްޤީކުރާނަމެވެ.
އަދި ނަޞާރާއިން ތަބާވުމަށް
މަޝްރިޤު ފަރާތަށް ދަނީއެވެ. (ތަފްސީރު
ޠަބަރީ 35/2)

އަލްބިދާޔާ އިބްނު ކަޘީރު
އަށް ކަލާނގެފާނު ޙިއްޖު ފަރުޟު ކުރެއްވީ
"البداية والنهاية" މިފޮތުގައި
ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އިސްލާމްގެ ފުރަތަމަ
އަހަރުން ދުވަސްވަރަކު ތަންގައި
ނަބިއްޔާގެ ޤިބުލައަށް ކުރެއްވިއެވެ
ގިބުލައަކީ ބައިތުލް ރަސޫލުގެ އަށް
ޔަހޫދީން ވެސް ބައިތުލްމަޤްދިސްއެވެ. އަދި
ނަބިއްޔާގެ ނަމާދުގައި ބައިތުލްމަޤްދިސް
އަށްވުރެ މިއްސަރު ޤިބުލަ ކުރެއްވީއެވެ
އަށްލާގެ ފާނުގެ މަސްދަރު، ކަނޑައެޅުމެއް
ބިނާކުރެއްވިއެވެ. އެމީހުން (ނަބިއްޔާއިން)
ޤިބުލަ ކަމަށް ހަދައިގެން އެމީހުން ޔަހޫދީންނާއި
ބައިތުލް އިސްލާމް ފަށާފައެވެ. މިގޮތުން
މިދަބުއިމީހުންވެސް ކާފިރުވިއެވެ.
އަދި އެމީހުން އަލްއަޤްޞާ
ބައިތުލް ޤުދުސް ކުރިއެވެ. އަދި ތަރުތީބުގެ
ސަރަޙައްދު ބައިތުލް ކުރިމަތީގައި އެތަން
އެއްގަމާ އެމީހުން ބައިތުލް ކުރިއެވެ.
އޭގެ ތެރޭގައި އޮތުމަސް ފެށިއެވެ.

އަދި އެމީހުން (ނަބިއްޔާއިން)
ނަބިއްޔާގެ ޤިބުލައަށް ތަބާވެ ވަޑައިގަތުމާއި ބެހޭގޮތުން
ގިބުލަ ކުރާ އިސްލާމްގެ ދީނުގައި
ސަލަފުންވެސް ބައިތުލްމަޤްދިސް އަށް ވާނީ
ކަލާނގެފާނުގެ ޤިބުލައަށް ބައިތުލްމަޤްދިސް
ނަބިއްޔާ ވަޙީގެ ބައިތުލްމަޤްދިސް
ބައިތުލް ކަނޑައަޅުއްވައި އިރުއިރުގެ
ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ކަލާނގެފާނު ބައިތުލް
ބައިތުލް ކަޢުބާ ފަރާތަށް ބަދަލު ކުރެއްވުމާއި
ބައިތުލް ސަލާމް ކަޢުބާ ފަރާތަށް
ކާފިރުވުމަކީ ހިނގާ ކަޢުބާ ހަރަކާތް ހަމަތަކުގެ
ގޮތުގައި ހަދާވެސް ސުލޫކު ސުވާބު
ވަސްލުގެ ވާހަކަ ނަބިއްޔާގެ ޤިބުލައަކީ
ހަމަ ބައިތުލް ވަޙީގައި ވާކަމަށްވެއެވެ.
ދީން އާޚިރަތުން ޤިބުލަ ކަޢުބާ اللهގެ
އަށް (ގޮތަށް) ބަލައި ކުރެއްވިއެވެ.
(البداية والنهاية للحافظ ابن كثير 490/2)

﴿ وَمَا بَعۡضُهُم بِتَابِعٖ قِبۡلَةَ بَعۡضٖ ﴾ މާނައީ: "އަދި ޔަހޫދީންނާއި
ނަޞާރާއިންގެ ތެރެއިން އެމީހުންގެ އެއްބައިމީހުން
އަނެއްބައިމީހުންގެ ގިބުލައަކަށް ތަބާއެއް
ނުވާނެތެވެ."

އެބަހީ ޔަހޫދީން ޔަހޫދީއްޔަތުގެ
މަތީގައި ތިބިއާ ހިނދަކު ނަޞާރާއިން
އަޔަހޫދީންގެ ގިބުލައަކަށް ތަބާއެއް
ނުވާނެއެވެ. އަދި ނަޞާރާއިން
އެބައި މީހުންގެ ނަޞާރާނިއްޔަތުގައި
ތިބިހާ ހިނދަކު، ޔަހޫދީންގެ
އަނަޞާރާއިންގެ ގިބުލައަކަށް

ތަބަޢަވެރިންވާނުވާނެކަމެވެ. އެހެންވީއިރު މިހެންނަމަވެސް އެއްބަސްވުމަކީ އަޅުގަނޑުމެންގެ ހިސާބަށްވުރެން. އަދިއެކަމުގެ ދޮރުހުޅުވާ ބައޮކެވެ.

﴿ وَلَئِنِ ٱتَّبَعْتَ أَهْوَآءَهُم مِّنۢ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ ٱلْعِلْمِ ۙ إِنَّكَ إِذًا لَّمِنَ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١٤٥﴾ ﴾ البقرة: ١٤٥

މާނައީ: "އަދި ކަލޭގެފާނު މާތް اللهގެ ހަޟްރަތުން ޢިލްމު ލިބިވަޑައިގެންފަހު އެބައިމީހުން އެދޭގޮތަށް ތަބަޢަވެވަޑައިގެންފިނަމަ ހަމަކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނު ވާވަޑައިގަންނަވާނީ އަނިޔާވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ."

މިއާޔަތުގައި މުޚާތަބު ކުރައްވާފައި އޮވެނީ ސަރާޙަތާއި ބަރަކާތްތެރިކޮށް އިޝާރާ ކަލޭގެފާނަށެވެ. ނަމަވެސް މުރާދަކީ ކަލޭގެފާނުގެ މާނި އުއްމަތެވެ. (ތަފްސީރު ތުރްޖުމާނު 257/2)

﴿ ٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَـٰهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ يَعْرِفُونَهُۥ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَآءَهُمْ ۖ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ ٱلْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾ ﴾ البقرة: ١٤٦ މާނައީ:

"އަހުލުކިތާބީންގެ ތެރެއިން އިލްމުވެރިން، ތިމާމެންގެ އުފަންދަރިން ދަންނަފަދައިން މުޙައްމަދުގެފާނަކީ ޙައްޤު ރަސޫލާކަން ދަންނައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ދަންނަހާލު، ޙައްޤު ވަންހަނާ ކުރަނީއެވެ."

﴿ ٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَـٰهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ يَعْرِفُونَهُۥ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَآءَهُمْ ﴾ މާނައީ:

"އަހުލުކިތާބީންގެ ތެރެއިން އިލްމުވެރިން، ތިމާމެންގެ އުފަންދަރިން ދަންނަފަދައިން މުޙައްމަދުގެފާނަކީ ޙައްޤު ރަސޫލާކަން ދަންނައެވެ."

"الَّذِيْنَ" އޮވެނީ މުބްތަދައު އަކަށްވީތީވެ އުޞޫލީދިޔަ ތަރުއްޔަށެވެ. އޭގެ ޚަބަރަކީ "يَعْرِفُونَ" އެވެ. އަދި އިބްތިދާ ގެ ޒަމާނުގައިވެސް ޖަވާބަކަށެވެ. އަދި "الظَّالِمِيْنَ"ގެ ޖިންސަކަށް ބަދަލުވެއެވެ.

މި "يَعْرِفُونَهُ" ގެ ޟަމީރު ރުޖޫޢުވަނީ ސަރާޙާއި ޖެހިގެންވާތީއެވެ އިލްމު އަކަށްޓަކާނެއެވެ. މިގޮތުން ވިދާޅުވާ ބޭކަލުންގެ ތެރޭގައި ދެވާނ އާއި މުޖާހިދު ހިދާޔަތުގައި ހިމެނޭ ހުރިހާ ސިފަތަކަށެވެ. "ه" ގެ ޟަމީރު ރުޖޫޢުވަނީ ދީނުގެ ބަދަލުގައި ކުރާއުޅުމުގެ ޙައްޤެވެ. މިގޮތުން ރަސޫލުގެ އަޞްލީ މާނަ ކަމަށްވާ ނާސްތިކު އަންނަނިވި ތަފާސީލުތަކެވެ. "ޞައިމޫލު ދީނުވެސް ކަލޭގެފާނު اللهއަށް (ގެ ރަސޫލު) ދީނުގެ ބަދަލުގައިވެސް އަދި ބަޔަކު ބުނެ އާއިލާއިން އެހެނީ: ޙަޟްރަތުންނާއި ނަބީރަސޫލުގެ ދަސްކޮށެވެ. މިގޮތުން ވިދާޅުވާ ބޭކަލުންގެ ތެރޭގައި ابن عبّاس އާއި ابن جريج އާއި الربيع ހިމެނިގެންވާނެއެވެ. އަދި ދެވަނަ ޚިޔާލަކީ ޢިލްމު ބަޔާންކުރާ މިއެވެ. މިއާޔަތުގައި ދަރިންގެ ވާހަކަ ހޯއްދަ ކަލޭގެފާނު އޮވެނީ އިންސާނާއަށް އަބަދުވެސް އާންމު ދަރިން ވަކިކުރާން އަންގައިދެއެވެ. ރިވާކުރެވިފައިވެއެވެ. އުމަރުގެފާނު عبد الله بن سلام އަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާގެ ދަރިފުޅު އަންގައިދަނީ މުޙައްމަދުގެ ފާނަށް ބައެއް ރަސޫލުކަން އަންގައިދޭއެވެ؟ ދަންނަވިއެވެ. އާދެއެވެ. އެއަށްވުރެވެސް ބޮޑަށް

އަނގައެވެ. އުމަރުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ދަންނަވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މުޙައްމަދުގެފާނަކީ ނަބިއްޔާކަން ޔަގީންކަމާއި އެކަށާފައި ޔަގީންވެއެވެ. އެކަމަކު ތިމާ ދަރިފުޅު ކަމާ ޔަގީންވެއެއް ނުކުރެވެ. ނަމަވެސް ޔަގީންކަމާއި ދަރިކޮޅުގެ މަންމަ ޚިޔާނާތްކުރައްގައި ޒިނާކޮށްފައި ވެފައިވެސް އޮވެދާނެއެވެ. (تفسيرالآلوسى 19/2) بتصرّف يسير. وانظر تفسير القرطبى 159/2)

﴿ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ ٱلْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴾ البقرة: ١٤٦ މާނައީ:

"އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ދަންނަހާލު ޙައްޤު ވަންހަނާ ކުރަނީއެވެ." މިއާޔަތުގައި "فَرِيْقًا" ގެ މުރާދަކީ އަހުލު ކިތާބީންގެ ތެރެއިން އިސްލާމްވެރިން ނުވާ ބައެއް މީހުންނެވެ. (تفسيرالآلوسى 20/2) މިއާޔަތުގައި "اَلْحَقُّ" ގެ މުރާދަކަމަށް އަރުއިމާމުން ބޭނުންކޮށް ބުނެވޭ ކަމެއް ވަޢުދުވެގެންނުވެސް މުޙައްމަދު ބަނީ رسول الله ހެދުމުގެ ވަސީލަތެވެ. ކަމުގައެވެ. (ތަފްސީރު ތުރްޖުމާނު 158/2) ނަމަވެސް الإمام ابن جرير الطبرى ވިދާޅުވަނީ އޭގެ މުރާދަކީ ޤިބްލަކަމުގައެވެ. (تفسير الطبرى 37/2) މިދެޚިޔާލުގެ ތަފްސީރު އިޚްތިލާފުން މިއާޔަތުގެ މާނާއިވެދާ ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. "اَلْحَقُّ" ގެ މުރާދަކީ ބަޔާންވެގެން އަޙްކާމުތަކުން އިބްން ކަޘީރު ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އޭގެ މުރާދަކީ އަލިމުންގެ ދުޢާގައި އެބައީ: ތަޢުރާތާއި އިންޖީލުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަލޭގެފާނުގެ އެބައީ: މުޙައްމަދުގެފާނުގެ ސިފަތަކެވެ. (ތަފްސީރު އިބްން ކަޘީރު 289/1) (ނުނިމޭ)